

УДК 337-056(072)

ЧУБУКОВА О.Ю.

Київський національний університет технологій та дизайну

## СУЧАСНІ СОЦІАЛЬНО-ТЕХНІЧНІ РІШЕННЯ ДЛЯ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ

*Метою статті є визначення сучасних методів та засобів впровадження та забезпечення інклюзивної освіти в Україні, аналіз сучасних можливостей вищих навчальних закладів для створення сприятливих умов навчання та надання навичок ефективної життєдіяльності осіб з обмеженими фізичними, психічними та іншими можливостями, їхнє вливання у колективи здорових студентів. Досягнення мети дослідження обумовлює вивчення сучасних проблем соціального та технічного характеру в сфері освітніх послуг для осіб з обмеженими можливостями.*

*Основними методами дослідження є порівняльний метод (для визначення актуальних напрямів покращення можливостей отримання інклюзивної освіти), системний підхід (для виявлення головних аспектів інклюзивної освіти), індуктивний метод (для формування ефективних підходів для забезпечення високого рівня надання освітніх інклюзивних послуг).*

*Виявлено, що впровадження в життя інклюзивної освіти, нормативно-правове її забезпечення, сучасні технічні рішення створюють умови для освіти людей з обмеженими можливостями і, як наслідок, збільшують кількість робітників сучасних професій, створюючи щасливе і повноцінне життя великій кількості населення.*

*Визначено, що держава, фінансуючи інклюзив в національних та недержавних ВНЗ, займається прямим інвестуванням в людський капітал, який, на сьогодні, є одним з дійових факторів виробництва.*

*Визначено, що державні інвестиції в інклюзивну освіту мають середньостроковий період окупності та формують додаткові висококваліфіковані кадри, а також дають можливість зменшити витрати на соціальну допомогу.*

**Ключові слова:** *інклюзія, інвалідність, соціальне обслуговування, інклюзивна освіта, право на освіту, навчальні заклади.*

**Вступ.** Одне з важливих завдань соціальної політики держави – створення умов та реалізація прав людей з обмеженими можливостями здоров'я для отримання нормальних умов життєдіяльності, тобто рівних із здоровими людьми умов освіти та праці. Це – необхідна умова розвитку будь-якого демократичного суспільства, де забезпечуються права кожної людини і де кожен може відчувати свою причетність до громадських справ і затребуваності своїх дій. Цьому питанню приділяється зараз особлива увага такими вченими та

практиками, як Вакуліч Т. С., Дятленко Н., Єфімова С. М., Засенко В. В., Найда Ю., Пащенко О. В., Сергеева Л. М., Софій Н. З. та інші. В їхніх працях висвітлюються питання про статус студентів з обмеженими можливостями, реалії та перспективи інклюзивної освіти, формування особистості керівника тощо. Проте залишається практично поза увагою науковців проблеми посилення матеріально-технічного забезпечення навчального процесу і організації безбар'єрного доступу до освітніх установ осіб-інвалідів.

**Постановка завдання.** Чималий відсоток населення нашої країни є інвалідами. Проте практика доводить, що навчаються та працюють вони під час краще, ніж здорові люди, оскільки частіше за все вони наполегливіші і мають чітко визначену ціль своєї життєдіяльності. Тому метою нашої статті є проаналізувати сучасні соціально-технічні можливості вищих навчальних закладів для створення сприятливих умов навчання та надання навичок ефективної життєдіяльності осіб з обмеженими фізичними, психічним та іншими можливостями, їхнє впливання у колективи здорових студентів.

**Основний матеріал.** В Україні спостерігається не дуже добра тенденція – зменшення чисельності населення і збільшення чисельності людей з інвалідністю. За останні два десятиліття, за даними статистики, осіб з інвалідністю збільшилось майже вдвічі і досягла 7% загальної чисельності населення, а демократична держава, до якої відноситься і Україна, повинна забезпечити можливості реалізації потенціалу таких людей для того, щоб вони приносили користь суспільству і відчували себе його повноцінними членами.

Оскільки ступінь освіти, знання є основою сучасної життєдіяльності людини, її можливостей працювати та задовольнити всебічні потреби, зосередимо увагу на проблемах освіти людей з обмеженими можливостями.

Для створення умов життєдіяльності людей із обмеженими можливостями в наш недосконалий та ризиковий час, Україною ратифіковано низку міжнародних документів у сфері захисту прав людини, зокрема, у сфері забезпечення права на освіту. Так, ООН у своїх законодавчих актах визначило, що питання інвалідності стосується сфери захисту прав людини, а не лише реабілітації та соціального забезпечення і будь-який вид освіти повинен бути загальнодоступним. Декларація Асамблеї ООН проголосила рівність прав осіб з розумовою відсталістю на проживання, отримання освіти та працю в умовах максимально наближених до звичайних умов мешкання, що затверджує їхнє право на повну інтеграцію в суспільство. Конвенція ООН про права дитини і молоді ратифікована Постановою Верховної Ради України і ґрунтується на визначенні прав усіх дітей та молоді на пріоритети загальнолюдських цінностей та гармонійному розвитку особистості. Освітнім правам приділено особливу увагу і зазначено, що право людини з обмеженими можливостями на освіту, а також поступове здійснення такого права дозволяє:

- сприяти розвитку різних форм освіти, забезпечити її доступність для всіх дітей та молоді та вжити таких законів, як запровадження безплатної освіти та надання, при необхідності, фінансової допомоги;

- забезпечити доступність інформації і матеріалів у галузі освіти й професійної підготовки для всіх дітей та молоді.

З урахуванням положень Плану дій Ради Європи щодо сприяння правам і повній участі людей з обмеженими можливостями Кабінет міністрів України своєю постановою № 716 від 12.05.2007 р. затвердив державну програму розвитку системи реабілітації та трудової зайнятості людей з обмеженими фізичними можливостями, психічними захворюваннями та розумовою відсталістю.

В законі України «Про освіту» є ціла низка статей, які закріплюють права осіб з обмеженими можливостями на освіту на рівних правах зі здоровими студентами. Це: стаття 3 «Право громадян України на освіту», стаття 21 «Психологічна служба в системі освіти», стаття 37 «Навчальні заклади для громадян, які потребують соціальної допомоги та реабілітації», стаття 53 «Додаткові види соціального і матеріального забезпечення вихованців, учнів, студентів, курсантів» та інші.

Впровадження в життя цих та інших законів про права інвалідів є одним з основних елементів відкритого суспільства, спрямованого на подолання соціальної нерівності, який отримав назву «інклюзії», тобто широкого спектру стратегій щодо забезпечення ресурсів, орієнтованих на підтримку груп населення або окремих громадян, які знаходяться у несприятливому становищі виключення з економічного, соціального, політичного, культурного життя суспільства. У широкому сенсі це поняття розуміють як активний процес зміцнення відчуття належності особи або групи осіб, що з рештою перебувають під загрозою соціальної ізоляції. Розглядаючи питання соціального виключення, важливо зазначити групи людей, які найчастіше опиняються у ситуації виключення з огляду на свою расову належність, соціальне та етнічне становище, віросповідання, стать та здібності, фізичні вади. Для подолання таких явищ в країні провідною стратегією політики є результат науково-практичного дослідження де визначено, що економічно доцільним є здійснення інвестицій у людський капітал скрізь де це можливо, замість прямого інвестування в соціальне обслуговування. Відповідно до цієї категорії інклюзія дітей та молоді з інвалідністю розглядається як вигідний напрям соціального інвестування для майбутнього. Таким чином питання соціальної інклюзії знаходять своє основне відбиття у сфері освітньої політики, оскільки освітня система є не тільки віддзеркаленням стану суспільства, а й важливим засобом його реформування.

Досить часто інклюзія в освіті розглядається як підхід до навчання дітей з особливими освітніми потребами в умовах системи вищої освіти. Проте, це слід розуміти як реформу, що підтримує і заохочує різноманітність серед студентських колективів. Мета освітньої інклюзії полягає в ліквідації соціальної ізоляції, яка є наслідком негативного ставлення до різноманітності. Звідси необхідно проведення ряду заходів щодо пошуку і визначення альтернативи навчання у спеціальних навчальних закладах у загальноосвітніх. Тут треба відзначити, що розуміння інклюзії базується саме на сутності соціальної моделі дотримання основних прав людини. Це означає, що не особистість повинна прилаштовуватись до соціальних, економічних та суспільних відносин, а суспільство повинно створити умови для задоволення особливих потреб кожної особистості, тобто загальна система освіти повинна гнучко відповідати на особливі потреби студентів, забезпечуючи при цьому доступність та якість освіти.

Інклюзивна освіта має чотири аспекти свого прояву:

- інклюзія – це процес безперервного пошуку кращих способів навчання з урахуванням різноманітностей;
- інклюзію спрямовано на виявлення і усунення бар'єрів, що передбачає збір, узагальнення та оцінку інформації з метою планування змін щодо вдосконалення практики і політики;
- інклюзія покликана створювати умови для присутності, участі та досягнення максимально високих результатів усіма студентами;
- інклюзія вимагає підвищення уваги до тих груп студентів, для яких існує ризик виключення чи низької успішності, тобто моральний аспект.

Зважаючи на ці аспекти прояву інклюзивної освіти, ми робимо до висновку про необхідність посилення матеріально-технічного забезпечення навчального процесу і організації безбар'єрного доступу до освітніх установ.

Дійсно, для того, щоб студенту з особливими потребами було комфортно знаходитися у вищому навчальному закладі, щоб він мав можливість слухати, бачити, розуміти навчальний матеріал як і його однолітки, для нього повинні бути створені спеціальні умови, надані додаткові технічні пристрої та обладнання, спеціально підготовлені педагогічні працівники. Так, наприклад, для зниження негативного впливу на розуміння того, що кажуть у шумних приміщеннях студентам з порушеним слухом необхідна наявність сурдотехніки, звукопідсилювачів індивідуального або колективного користування. Це FM-системи, акустичні та інформаційні (індукційні) системи індивідуального та колективного використання, які передають звук з мікрофона напряму на слуховий апарат. Такий апарат дозволяє викладачу вільно переміщуватись по аудиторії, не підвищувати голос, приділяти кожному максимальну увагу, а студенту чути чітку інформацію. Крім цього існують

слухоречеві тренажери для індивідуальних занять для розвитку слухового сприйняття, відпрацювання ритміко-інтонаційної мови.

Сліпі студенти повинні бути забезпечені додатковими пристроями для читання, спеціальними підручниками і канцелярськими пристроями, а також адаптованими під їх особливості зору робочі місця. Це комп'ютерний комплекс для людей із слабким зором, який складається із персонального комп'ютера з програмним забезпеченням екранного доступу і відео збільшувача. Додатково він може мати синтезатор мови, 3D-принтером Брайля. Дозволяє працювати з графічною, текстовою і друкованою інформацією. Використання такого багатофункціонального комплексу в умовах інклюзивної освіти допомагає студентам продилятися навчальні посібники у зручному вигляді і приймати участь у навчальному процесі як і інші студенти. Крім цього, слід використовувати електронні відео збільшувачі, спеціальні письмові аксесуари тощо.

Важливою умовою навчання для студентів з порушенням опорно-рухового апарату, є доступність студентського середовища, адаптація всіх приміщень до можливого пересування на спеціальному обладнанні, дообладнання учбових місць спеціальною клавіатурою, інтерактивною комп'ютерною дошкою, тренажерами, сенсорними кімнатами.

Крім цього, особи із особливими потребами відчують підвищене психоемоційне навантаження, що обумовлює необхідність створення у ВНЗ кімнат психофізіологічного розвантаження або зон релаксації для відпочинку і отримання позитивних емоцій. Ці кімнати, між іншим, можуть відвідувати й інші студенти, а також професорсько-викладацький колектив.

**Висновки.** Впровадження в життя інклюзивної освіти, нормативно-правове її забезпечення, сучасні технічні рішення створюють умови для освіти людей з обмеженими можливостями і, як наслідок, збільшують кількість робітників сучасних професій, створюючи щасливе і повноцінне життя великій кількості населення.

Дуже важливо розуміти, що держава фінансуючи інклюзив в національних та недержавних ВНЗ, займається прямим інвестуванням в людський капітал, який на сьогодні є одним з дійових факторів виробництва. Всі витрати, який державний бюджет несе з причин розходів на такі заходи, повертаються причому у середньостроковій перспективі – протягом 4-5 років. Замість цього держава отримує додаткові висококваліфіковані кадри, а також можливість зменшити витрати на соціальну допомогу.

## Список використаної літератури

1. Закон України «Про освіту» // Відомості Верх. Ради. – 1991. - №34.
2. Закон України «Про соціальні послуги» // Відомості Верх. Ради. – 2003. - №45.
3. Даніельс Е. Залучення дітей з особливими потребами до загальноосвітніх класів / Е.Даніельс, К. Стаффорд. – Львів: Т-во «Надія», 200 – 255 с.
4. Загальна Декларація ООН про права людини, прийнята генеральною Асамблеєю ООН 10 грудня 1948 р.
5. Засенко В. В. Сучасні проблеми теорії і практики навчання дітей з особливими потребами / В. В. Засенко // Сучасні тенденції розвитку спеціальної освіти. – К.: Наук. світ, 2004. – С.26-30.
6. Пашенко О. В., Гриценюк І. А., Софій Н. З Інклюзивна освіта в умовах професійно-технічного навчального закладу: навчально-методичний посібник. – К.: Арт Економі, 2012. – 184 с.

**СОВРЕМЕННЫЕ СОЦИАЛЬНО-ТЕХНИЧЕСКИЕ РЕШЕНИЯ ДЛЯ ИНКЛЮЗИВНОГО ОБРАЗОВАНИЯ**

ЧУБУКОВА О.Ю.

*Киевский национальный университет технологий и дизайна*

Целью статьи является определение современных методов и средств внедрения и обеспечения инклюзивного образования в Украине, анализ современных возможностей вузов для создания благоприятных условий обучения и предоставления навыков эффективной жизнедеятельности лиц с ограниченными физическими, психическими и другими возможностями, их вливания в коллективы здоровых студентов. Достижение цели исследования обуславливает изучение современных проблем социального и технического характера в сфере образовательных услуг для лиц с ограниченными возможностями.

Основными методами исследования являются сравнительный метод (для определения актуальных направлений улучшения возможностей получения инклюзивного образования), системный подход (для выявления главных аспектов инклюзивного образования), индуктивный метод (для формирования эффективных подходов для обеспечения высокого уровня предоставления образовательных инклюзивных услуг).

Выявлено, что внедрение в жизнь инклюзивного образования, нормативно-правовое его обеспечение, современные технические решения создают условия для образования людей с ограниченными возможностями и, как следствие, увеличивают количество рабочих современных профессий, создавая счастливую и полноценную жизнь большому количеству населения.

Определено, что государство, финансируя инклюзив в национальных и негосударственных вузах, занимается прямым инвестированием в человеческий капитал, который, на сегодня, является одним из действующих факторов производства.

Определено, что государственные инвестиции в инклюзивное образование имеют среднесрочный период окупаемости и формируют дополнительные высококвалифицированные кадры, а также дают возможность уменьшить расходы на социальную помощь.

**Ключевые слова:** *инклюзия, инвалидность, социальное обслуживание, инклюзивное образование, право на образование, учебные заведения.*

## MODERN SOCIO-TECHNICAL SOLUTIONS FOR INCLUSIVE EDUCATION

**CHUBUKOVA O.Y.**

*Kyiv National University Technologies and design*

The purpose of this article is to determine modern methods and means of implementation and inclusive education in Ukraine, the analysis capabilities of modern universities to create favourable conditions to provide skills training and effective life of people with disabilities, mental health and other disabilities, their infusion in healthy groups of students. Achieving the goal of the study determines the study of contemporary social problems and technical educational services for persons with disabilities.

The basic methods are comparative method (to determine the actual directions of improving opportunities for inclusive education), a systematic approach (for to identify the main aspects of inclusive education), the inductive method (for the development of effective approaches for ensuring a high level of provision of educational services inclusive).

The results revealed that by implementation of inclusive education, regulatory its software, advanced technical solutions create conditions for education of people with disabilities and, as a consequence, increase the number of workers of modern professions, creating a happy and fulfilling life of a large number of the population.

Scientific novelty determined that the state funding of inclusive national and private universities engaged in direct investment in human capital, which today is one of the relevant factors of production.

Practical significance was determined that state investment in inclusive education have medium-term profitability and generate additional highly qualified personnel, as well as provide an opportunity to reduce the costs of social assistance.

**Keywords:** *inclusion, disability, social services, inclusive education, the right to education, education.*